

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIENȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

afară de Iuliu, August)
odată pe lună

REDACTOR:

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:

Pe an 6 fl (14 franci)
Pe 1/2 de an 3 fl (7 fr)

SCRISORI DESCHISE

CĂTRĂ V. A. URECHEA, PREȘEDINTELE LIGEI CULTURALE.

IV.

Să neînțelegem domnul meu unul pe altul. Eu îs român, dar ce-tățan ungar. Istoria rasei mele nu o micșorez, dar nice o măresc. Cu ceea ce nu este, se poate lăuda numai nebunul și Liga. Astăzi a înnebuni o națiune cu visuri și enigme (povesti) e o nematuritate copilă-lărească. Un grăunte de adevăr face mai mult decât o mare de minciuni. Istoria și trecutul măreț a patriei mele me pot însufleți. Trecutul istoric al principatelor române față de voivozii Stefan și Mihai, apoi toate laudele nădite ale academiei sunt înainte mea acestea: desbinările boierilor pentru scaunul de voivod; omucideri din partea voivozilor pentru susținerea scaunului de voivod; între voivozi și boieri însă suferința și miseria poporului. În senzul acesta am învățat eu istoria română imediat dela cronicarii români.

Elementul român în aceasta luptă nenorocoasă și blăstămată au suferit de ajuns, dar n'a fost «mare», n'a fost «popor cultural», — la ce

nu port vina nice eu și nice altul. El însă poate fi mare, cult și isteț pe venitor, ceea ce în urma suferințelor trecutului o merită cu tot dreptul. Acțiunea Ligei însă sapă afund și în acest venitor. În această acțiune ved Liga clocotind suferințele trecutului, spiritul vechi, trecările personali și persecuțiunea cari țintesc cu ori ce preț a ruina, ear nu a clădi din nou. Din acest motiv, eu nu port vina, că trecutul voivodatelor nu mă pot însufleți; clocotele interne ale regatului de azi însă nu dau prospecte de un viitor mare, — numai dta et consortes înotând în marea splendoarei trecutului falsificat: visați de un viitor și mai mare.

Dacă dta et consortes vă măriți înaintea lumii cu trecutul mesecat și mistificat al patriei dvoastre, și vă poteți însufleți de suvenirile străbunilor, — ceea ce e foarte natural și chiar datorință — apoi ce impertinență e dela dvoastră a pretinde dela românii ungureni, ca ei să nu se însuflețescă de trecutul

patriei lor, ci să se alature la Dvoastră ca infami? Noi suntem cetățeni ungari și ca atari suntem deobligați a ne însufleți de istoria, trecutul și mărirea acestui regat, — aceasta e vederea mea. Stindardele regatului unguresc le-a falfăit în victorii multe brațe românești, prin urmare acest trecut și gloriă is comune atât pentru unguri cât și pentru români. Noi nu avem istorie separată. Noi am fost aici înainte de constituirea voivodatelor române, istoria regatului ungar dară e și istoria noastră.

Așa e — Ioan Hunyadi a fost unul dintre cei mai mari beliduci contemporani, ear fiul său Matei unul dintre cei mai mari regi ai lumii, ei au fost pe tron unguresc, dar de origine «adevărat» română. Aceasta o vestește sus și istoria ungurească. Și ce să însemne aceasta? A ceea, că pe teritoriul regatului ungar iubirea de patrie și meritul a înălțat pe om din pulvere până la tron. Nu e aceasta gloriă pentru un popor, în senul caruia se poate întempla așa ceva?

Ei! dar Hunyadiștii n'au alergat după pițule în București la Ligă; ei n'au pășit cu străinătatea contra statului, n'au răsculat nice presa europeană deși pe atunci soarta românilor era tristă; nu s'au însoțit cu inimicii patriei și nice s'au consultat cu ei în scopul nimicirii constituțiunii țerei, cu un cuvânt ei n'au fost «tărădători» ci esemplul virtuților cetățenești și a iubirei de patrie.

Oare întreat'au cineva de Hunyadiștii, că de unde au venit, și de ce origine-s? Ori doară au întreat pe barbații români succesori

ai acelor, cari în privința iubirei de patrie s'au consolidat cu elementul maghiar? Cine trage la răspundere pe Wekerle fostul ministru președinte pentru originea s'a streină, ori doară dacă din întemplare pentru vîrtuți patriotice și merite estraordinare s'ar înălța Dr. Rațiu ori Lucaciu, cine ar face la noi întrebunțare din toate acestea? Patriotismul și iubirea de patrie trebuie să fie adevărate și drepte. Un atare patriotism însă, cum e a martirilor moderni cari își vînd independința pentru bani și paloare și apoi devin mijloace ordinari în mîna influințelor, poterilor și Ligelor streine: e un patriotism miserabil. Cine trăește din așa ceva nu e demn de dignități înalte, ci de fundul prinsorilor, precum s'a și întemplat. Pe Hunyadiștii i-a făcut mari nu originea și nice influința valahă; ei n'au fost mari pentru că le-a circulat pin vine sânge valah, ori doară că s'au adăpat de însuflețire din «eroii valahi,» ci pentru că sub influința spiritului comun maghiar cu referință la iubirea de patrie și virtuțile cetățenești s'au știut înălța și însufleți de trecutul glorios și de faptele marețe ale eroilor și a capilor. Nice sângele, nice nașterea nu pun pedecă, nice sângele și nice nașterea nu tind favor în caștigarea meritelor pe terenul patriotismului și a iubirei de patrie.

Spiritul comun maghiar a făcut din Hunyadiștii oameni mari, banii Ligei a făcut din Rațiu și din Lucaciu trădători; punctul de mîncare a Hunyadiștilor au fost esemplele glorioase a le capilor țerei, înaintea Răteștilor luminează ini-

micii patriei, husarii lui Bach și oamenii de clica lui Horea și Axente; ceea ce au alungat inamicul din patrie, ceștia îl introduc — de aceea primii vor fi mari în istoria patriei, iar ultimii obiecte de batjocură — și numai înaintea Ligei, care îi plătește, îs mari. Hunyadiștii n'au fost și nice au putut fi cândva «eroi valahi», dupăcum se exprimă academia, ci eroi unguri în toate închieturile; după zisa Ligei «eroismul valah» culminează în faptele lui Horea și Cloșca, Iancu și Axente, Rațiu și Lucaciu, adevăți în acțiunile ruinătorilor națiunii și statului ungur; mărirea Hunyadiștilor au creat-o acei glorificatori, cari au înalțat gloria națiunii și a statului național!

Când dară academia română «științifică» înșira pe Hunyadiști între «eroii valahi» falsifică orbește trecutul, fură rezultatele mărețe ale influinței spiritului unguresc ceace unei academii a unei națiuni cu trecut de 2000 de ani, chiar și numai din punct de vedere a moralului public, nu i-ar fi iertat a comite și respective a forfăca.

Dacă academia română se lapădă de cultivarea științei și ie asupra-și rola Ligei amestecându-se cu strengării de pe strade și cu conturbătorii de liniște și apoi desfășură înaintea Europei stindardul națiunii și al asociaților, îi recomandăm un studiu de pregătire politică și anume, să știe face deosebire între națiune și naționalitate. Pe teritoriul statului unguresc nu a fost și nice este națiune română, ci numai naționalitate. Așa nu este nice în România națiune albană,

jidovească sau turcească, ci numai naționalitate; în Spania, Franța, Germania, Rusia și Italia încă nu există mai mult ca o națiune.

Ungurii dară și de ar voi, totuși nu pot nimici «națiunea română», pentrucă ea la noi nu există numai în crerii spulberațiilor exagerători. Națiunea unui stat e investită cu drepturi deosebite, acestea compet numai unei rase, precând celorlalte nu. În un stat național aceasta e o condițiune fundamentală nediscutabilă. Statul unguresc a fost tot-de-a-una stat național. Înzădar va propaga academia s'au lumea întreagă, că la noi există și «națiunea română» căci atunci toată lumea mințește, dupăce atare n'a existat în tot trecutul patriei noastre și nice există în cadrul constituțiunii de astăzi,

Ungurii dară nu pot despoia pe Românii de ceea-ce n'au avut și nice n'au.

În maculătura academiei — de dragul influinței și a înnebunirei lumii — pot să ocură atari «nemici», dar în scriptă serioasă și de ceva treabă nice când.

În o scrisoare de ceva treabă serioasă nu poate minți așa sburdatic nice particularul și nice corporățiunea după cum faci dta domnul meu în Apelul academiei afirmând, că Ungurii pretind dela români să-și părăsască limba, religiunea și obiceiurile, ca așa să devină unguri.

De unde culege academia și dta domnul meu aceste înblătături ordinari de minciuni? Pentrucă toate acelea îs minciuni publice, cari n'au loc în o scriptă adresată

Europei din partea unei academii ce stă sub protectoratul regesc!

Doară e cunoscut înaintea întreg universului, că la noi limba, biserica și datinele naționalităților îs asigurate prin legi. În Europa și pe întreg globul pământului nu este un singur stat național, în care drepturile și privilegiile naționalităților ar putea fi mai asigurate și mai considerate ca în statul ungar.

Umble ori cine în lungul și în latul acestei țeri precum a umblat și senatorul României Grădiștean, și se va convinge preste tot locul ca și el, că tot ceea ce poate fi asigurat în un stat pentru naționalități, adică : limba, religiunea, datinele — acestea la noi îs asigurate în realitate; se va convinge că românii se și folosesc de aceste drepturi; nevoaia însă nu zace în lipsa de asigurare a acelor drepturi, ci în împrejurarea, că corifeii naționalității române voesc a valida acelea drepturi în detrimentul statului național.

Dela 1867 inimizii patriei noastre propagă permanent aceste minciuni a-le academiei, dar de 27 ani naționalitatea română nu poate arăta nice un singur suflet pierdut, din contră sporiul obținut în numărul românilor se poate arăta în grad mare.

Dacă cumva ungerii ar năsuși pentru înădușirea sau sugrumarea naționalității române, și scopul li-ar fi acesta oare pentru ce i-ar asigura limba, religiunea, învățământul și pentru ce i-ar tinde ca adaos la toate acestea pe an mai mult ca 400.000 franci ajutor anual din vis-

teria statului? Atari hăbăucii, cari le afirmă academia, nu le poate pretinde națiunea maghiară dela naționalitățile sale chiar în finea secului luminei și libertății. Ungurul pretinde numai una dela naționalități: patriotism, iubire de patriă; esercitarea de sene a virtuților cetățenești ungare; e dureros însă, că o mare parte a elementului românesc sub influința academiei române și a Ligei neagă și aceasta unică datorință publică, — aceasta o face nu față de Unguri ci față de patriă, a cărei aer îl respiră.

Aibă însă drept academia română, că ungerii pretind dela români să fie ungeri. Față de aceasta pretensiune însă, românii s'au dechierat (au anunciat) că nu voesc a deveni ungeri — aceasta cestiune dară fără succurrul academiei și al Ligei culturale ar fi rezolvată: noi vom rămânea și de aci înainte români. Dacă românii din patriă conform dispusețiunilor lor legislative îș susțin individualitatea, apoi ce-i vatămă ceea ce pretind ungerii dela ei, stându-le și așa în drept și putere a nu le da ceea ce pretind? Dacă avem putere și legi, cu cari putem respinge pretensiunea Ungurilor, atunci noi nu putem fi apesați; atunci în lupta aceasta, partida învinsă poate fi numai Ungurul.

Dacă dară noi putem lua poziția ofensivă față de aceasta pretensiune presupusă a Ungurilor, atunci ce treabă are academia cu aceasta luptă? Ce înțeles pot avea maculaturile ei? Dacă ardoarea academiei contra Ungurilor purcede nu

din persecuțiune oarbă (întreagă nemernicia goanei se vede mai bine de aci) ci din iubire adevărată către românism, atunci pentruce nu fabrică atari maculături în interesul româniei basarabiene, dela care Rușii încă a pretins să se facă ruși și s'au și făcut, pentrucă aceea n'are nice limbă, nice școală, nice biserică și nice obiceiuri asigurate prin legi; pentruce nu combate cu rezultat aceasta pretensiune rusească?

Rușii au consumat deja o jumătate de milion de români, Ungurii însă nice unul, — unde a fost — pe timpul acestei consumări — Liga, academia științifică și pressa nebună, cari acuma toate lucrează contra Ungurilor ca un vulcan. Dacă Liga cu academia română is așa îndrăsnețe, curăjoase, provocatoare și impertinente acolo unde nu e pericol, pentruce nu-s așa și față de Ruși? Dacă în atari casuri e iertată amestecarea în afacerile interne a statelor streine, atunci și eu enunțiu publice, că academia română științifică a comis cea mai mare ticăloșie a seclului, pentrucă n'a cutezat a face atenți pe Ruși nice pe departe la strigătele de dorere a româniei basarabiene.

Mânia și rușinea demnei reprobări, im-i aruncă în obraz enunțierea, că renașterea elementului românesc — dintre toate națiunile europene — numai de Ungurii n'a fost primită cu bucuriă, și cumcă dela acel element reinviat numai Ungurii au pretins desnaționalizarea, din care motiv românii s'au împăcat cu toate națiunile europene, și numai cu ungurii nu. Pălmuirea fățișă a adevărului și falsificarea — în astfel de

mod — faptelor comune și publice chiar din partea unei corporațiuni științifice morale ce stă pe un așa înalt grad și chiar sub protectoratul regesc, n'am putot-o aștepta.

A minți așa de îndrăsneț, chiar sub protectoratul regesc, e o afundare morală, ca care încă n'am putot presupune dela președintele Ligei.

E lucru învederat că regatul Român l'a creat contele unguresc Iuliu Andrassy, ministrul de esterne al imperiului Austro-Ungar. El a fost primul, carele a recunoscut regatul român. Cugetă academia română, că o straformare de stat de acest soi, s'ar fi putot realiza chiar în vecinătatea unui mare imperiu, dacă acesta protesta în contra ei? Ori doară diplomația română ar fi încercat acest proces, când ar fi știut înainte, că marele imperiu Austro-Ungar, îi este în contră? Ungurii au primit cu bucuriă această constituire a regatului român, fiindcă au cugetat, cumcă sub corona Hohenzollern, multe desbinări și detronări, apoi revoluțiunile interne vor fi înlocuite cu ordine, cu diligență și cu activitate; cumcă în vecinătatea imediată vor avea un stat independent și consolidat în toată privința, și care după multe aventurieri politice nu și va periclita libertatea câștigată cu prețul atător suferințe. Și cine e cauza, că Ungurii s'au înșelat în aceasta așteptare?

Cine poartă vina, că în statul român păcatele cele vechi, năzuințele aventuroase ale boierilor ce nu cunosc Dzeu, rege om și adevăr schilăvesc consolidarea statului? Oare în congresul din Berlin cine

s'a luptat contra răpirei Beesrabiei? Ministrul unguresc de externe Andrassy a pășit pe barieră contra năzuințelor rusești, și când în butul tuturor insistințelor sale Bessarabia s'a rupt din corpul statului român presa ungurească a fost aceea, care a dechierat acest fapt de nerecunoștință și barbarism al imperiului rusesc. De atunci diplomația ungurească a tractat regatul român în modul cel mai blând; nice pe un moment nu a trecut cu vederea, că acel stat e liber și independent. Din ce reiese tendința ungurească inamică față de statul român? Dela 1878 încoace nice o singură faptă sau năzuință contrară. Doară s'a amestecat barêm în un unic caz în afacerile interne ale statului român și nu i-a respectat independința?

Deși ar fi putut pretinde realizarea deobligămintelor române cuprinsă în contractul berlinez, precum emanciparea religiunilor și a Evreilor, — doară a urgiat'o aceasta vreodată la puterile europene?

Nu. Ungurii au fost cătră statul român tot-de-a-una răbdători și prudenți. De aceea e deamnă de admirat enunțațiunea academiei române științifice, că națiunile europene, — așadară și Rușii, care au tăiet curele din spatele statului român și au mistuit în decurs de 16 ani 500 mii români — au primit cu «bucuriă» renașterea elementului român, numai ungurii nu, și că academia și elementul român s'a putut împăca și cu Rușii, dar cu Ungurii nu. — Stimată academiă!

Dacă o atare manieră e justă și conceasă, atunci poți rumpe și lanțul de aur din gaura nasu-

relui viitor; atunci nu există stimă și omenie; se poate mințai și soarele, că el răsare la Vest și nicecând nu s'a abatut spre Ost.

Afirmățiunile academiei referitoare la procesul Memorandului, le voi aprea mai la fine.

Sperez domnul meu, că vei fi mulțămit și cu atata, — referitor la cazul și purcederea academiei — prevăzind cumcă academia română științifică când a crezut, că ea va apărea de cea mai cu minte: a comis cea mai mare prostie. Aceasta se întâmplă așa de multe ori, adeseori.

Domnul meu! Ce e la legiști Dzëu, religiune și biserică? Știu dela un cronicar român, că boierii n'au nice Dzëu, nice religiune și nice biserică, și totuși le folosesc acestea trei de armă contra poporului. Un eminent scriitor român zice, că ireligiositatea nu e nicăirea mai dezvoltată ca între inteligența statului român. Toate acestea le-am cugetat de invenția, dar precum eșperiez astăzi, lucrul trebuie să fie așa precum se afirmă. Admirând eșperiez că în statul român Liga a pus mâna și pe biserică. Religiunea și biserica s'a iubită le-a consacrat de altar al persecuțiunei oarbe, — aceasta e cea mai mare lovitură, ce se poate da unui stat. Când cineva a decăzut până la rugățiunea: «Dzeule ajută-mi la aceasta tâlhărie!» apoi acela e în stare a presupune despre cele mai multe ființe, cumcă ele is imperfecte și ca atari îi pot fi camerazi la jăfuirca sau despoiarea altor oameni. Cine se roagă așa: «Dzëule! nu lăsa ca legea să pedepsească pe păcătos!», acela de-

faimă pe Dzëu și să silește a rășturna moralul și liniștea universului.

Legiștii au aranjat în bisericele din România mise, ca Dzëu să nu lasë -- pe teritorul statului ungar -- a să pedepsi cei ce au păcătuit contra regelui și cari pe basa legilor publice s'au tras la răspundere. Ai dta domnul meu concept despre chemarea bisericeii, a religiei, a statului consolidat; despre perfecțiunea lui Dzëu și despre dă-

torințele cetățenești? Dta et 200.000 consoți cu privire la acestea boliți în orbul găinilor. Jocul acest nedibaci -- în numele lui Dzëu, a reului și a științei -- arată deplina sëlăbaticime a pasiunilor. Statul care nu-și poate cura morboșii ce pățimesc în acest morb, va peri mai curënd ori mai târziu, -- aceasta e convingerea mea.

Grig. Moldovan.

CUVINTELE ROMÂNE ÎMPRUMUTATE DE LIMBA MAGHIARĂ.

De: Dr. Iosif Szinyei.

(Urmare.)

Sopotyál (ett. Szatmár, Nagybánya. Nyr. XIV. 431; Aranyosszók Grig. Moldvan) -- rom. *șopt-* (-esc): flüstern, einflüstern, ins ohr flüstern (Lex. Bud. Barcianu.)

Strussál (Kapnikbánya și ținut Nyk. II. 374) -- rom. *struc-* (-esc, -ire, it): zerschellen, zermalmen (Barcian) v. Nyk. XII. 109. Edelspacher.

Száríka (Sëcuime Tájsz.; Kriza Treiscaune Vadr., ett. Brașov Hótfalu Nyr. III. 374. IV. 273.) -- rom. *sarıcă, sărică*: ein auf der seite zottiges oberkleid; manteau grossier de laine, sarrau (Lex. Bud. Cihac.) De origine slav. (v. sl. v. *sraka*.)

Szecsita (ciang. Mold. Nyr. III. 3. X. 209.) -- rom. *secetă* = lat. *siccitas* (Cihac) v. Nyk. XII. 108. Edelspacher.

Szemuncza (*szamonca, szemone, szemuncia, szelemonca, szelemunca, szelemuncia*) (Sëcuime. Arany-Gyulai Ngy. III. 304; Kriza; ett. Udvarhely Vadr. Nyr. V. 231. ett. Treiscaune Vad, L. Erdélyi Uzon.) -- rom. *sămîntă, sãmîntă*: semen. (Lex. Bud.) = lat. **sementia* (cat. v. *sementă*,

prov. *semensa*, fr. *semence*) v. Nyk. XII. 109. Edelspacher.

Szérág (*szérág?*) (ciang. mold. Nyr. X. 204.) -- rom. *șireag, sirag*: longa series; caterva; lange reihe; schaar (Lex. Bud.) fil (de perles); *un șireag de mărgel*: un fil de perles (Cihac) < magh. *sereg* (Cihac, Alexics Magy. El. '95.) *Szérág* (*szérág?*) e deci cuv. magh. luat îndărăpt în forma română -- cu privire la originea acestuia (*sereg*) v. Nyk. XVII. 99.

Szerecsia (ett. Cluj, Szolnok-Doboka; Sëcuime L. Erdélyi etc. v. Tsz.) -- rom. *sărăcie*: armuth, noth, dürftigkeit (Lex. Bud.) De origine slavă.

Szilítat (ciang. mold. Nyr. X. 204.) -- rom. *sil-* (-esc): nöthigen (Lex. Bud.) cu formațiune maghiară.

Szilimán (*szilimány*) (Sëcuime. A. Andrassy, Kriza. Marosvásárhely Nyr. IX. 428. ett. Udvarhely Kriza, ett. Háromszék MNy. VI. 350. 357, Vadr., Uzon L. Erdélyi) -- rom. *sirimán (sivoman)*: arm. armselig, dürftig (Lex. Bud.) de origine slavă (v. rut. *syrochman*). Lângă formă *szilimán* mai obvine și forma *szilimák* (Sëcuime Iv. Györffy, ett. Háromszék, Mih.

Kiss; Vadr., Kovászna Bold. Butyka) care nu arată forma română *sirimak care s'a putut desvolta din slav. *siromah*.

Szilistye (Ciang. mold. Nyk. X. 204) — rom. *siliște*: endroit ou une village a existé autrefois, platz, wo ehemals ein bewohnter ort war (Cihac, Barcianu) < sl. *selište*.

Szkepál (ett. Braşov Hétfalu Nyr. XVI. 575). — rom. *scap-* (-are, -at): 1. befreien, 2. los werden, befreit werden, davon kommen (Lex. Bud.) De origine latină (v. ital. *scappare*, span. portug. prov. *escapar*, franc. *échapper*.) Nyk. XII. 109. Edelspacher.

Szokotál (*szokotyál*) (ett. Szatmár. Nagybánya Nyr. IX. 132. X. 135, Sécuime Tsz.. Vadr., Nyr. IV. 328 etc. Ciang. mold. Nyr. X. 204.) — rom. *socot-* (-ese, -ire, -it): berechnen, denken, meinen, wännen, muthmassen, vermuthen, bedenken, nachdenken, überlegen (Lex. Bud.) (Nyk. XII. 109. Edelspacher.) Originea cuvîntului probabil e slavă.

Szompor (Nyk. XII. 109. Edelspacher.) E comunicat numai din ett. Baranya (Tsz. M. Ny. V. 101. Nyr. VI. 374; XVIII. 383.) din care causă nu 'l potem considera ca luat din l. română. V. sîrb. croat *sumpor*.

Szplina (ett. Braşov. Tatrang Nyr. II. 524. — rom. *splină*: milz (Lex. Bud.) *boală de splină, morb de splină* milzsucht (Lex. Bud. Barcianu) v. Nyk. VII. 109. Edelspacher.

Szpurkál (be-, el-) (Kapnikbánya și tin. Nyk. II. 373.) ett. Kisküküllő Szőkefalva Nyr. XV. 334) — rom. *spure-* (-are, -at): verunreinigen, befleken, besudeln, entwehen (Barcianu) = lat. *spurare* (Cihac) Nyk. XII. 97 Edelspacher. *Spurcát* (*purkát*): urit, spurcat (Kalotaszeg Domokos jun., ett. Sélagiu L. Bereczky, ett. Szolnok-Doboka Ios. Kovács, Eug. Vékony, ett. Kisküküllő Szőkefalva Nyr. XV. 284.) < rom. *spurcat* (part. verbului *spure-*): unrein, entweiht, verunreinigt, schmutzig, (Barcianu) v. Nyk. XII. 109. Edelspacher.

Szuffla: nu e din rom. (*sufflu-* -are, -at) după cum credo Edelspacher (Nyk.

XII. 109.) căci e usuat nu numai în Ardeal ci și în părțile depărtate de Ardeal cum e Kunság-ul și părțile de-din-colo de Dunăre (v. Tsz.) Eu sum de părere că e derivat din forma *szuflál* format din lat. *sufflare*.

Szuráta (ett. Udvarhely Vadr.) — rom. *surată* schwester. freundin, kamera-din (Barcianu), derivat. din *soră* lat. = *soror*. V. Nyk. XII. 105.

Szusza (Ciang. mold. Nyr. X. 204) rom. *șosea* < fr. *chausée*. Acest cuvînt folosit de ciangăi se basază pe cutare formă populară *șușea.

Tácsol (le-, be-,) (ett. Szilágy Lud. Bereczky; ett. Szolnok-Doboka Szamosujvár Ios. Kovács; ett. Udvarhely Nyr. IV. 81, ett. Treiscaune Vadr. Ny. Sz.) — rom. *taci* = lat. *tace*.

Tigéja (?) (Ciang. mold. Nyr. III. X. 204). — rom. *tigae*: pfanne, bratpfanne; tiegel (Barcianu) < grec. nou *τηγάρι*.

Tóka: ein bret womit man in alten griechischen kirchen läutet (PPB. v. Nysz.) — rom. *toacă*: klapper, klatsche, klopfbrett (Barcianu) < ab. *toká* v. Nyk. XII. 105. Edelspacher. Ios. Balassa e în rătăcire când cugetă că acest cuv. ar fi luat din l. turcească, căci turcescul *doka* însămnază: „sehnalle“ v. Miklosich: Türk. El.) pre când noțiunea cuv. român e aceeaș cu a celui maghiar.

Tokány 1. tocană (Zilah Nyr. XIV. 431; ett. Cluj Szucsák Nyr. XVIII. 576, Sécuime Nyk. X. 337. Nyr. II 471. etc. v. Tsz.) 2. mămăligă (ett. Ugoesa Nyr. XV. 574. Mármrossziget Hajdu Alex. Nagy(*tokány ember* (ett. Mármaros Nyr. IV. 477. v. «lágy ember») — rom. *tocaná*: hachis de viande, fricassée, ragoût (Lex. Bud. Cihac); derivate din cuv. *toc-* (frapper, cogner, battre. hacher, chareuter) aparținător tesaurului de cuv. originale ale l. române (d. e. a *toca carne*; hacher de la viande) v. Myk. XII. 110 Edelspacher. În Tsz. cel vechiu cuv. *tokány* e comunicat cu noțiunea: »carne prăjită» ca luat din ett. Somogy cecca-co ne-ar face să dubităm în originea română a acestuia dacă nu ar fi comunicat de Emorie Maties despre care știm că în comu-

nicatele lui nu ne prea putem încrede; așa d. e. pro conta lui au ajuns în Tsz, cuvintele *hamag, slu, órny* (Nyr. IX. 368) lângă cari ce e drept nu e pus și locul precând lângă *tokány* e pus: „*somogyi szó*», dar trebuie considerat și aceea că Emerie Maties comunică mai cu samă cuv. de prin ținutul Pápa în urma observărilor proprie; probabil deci că acest cuv. nu l'a auzit el din care cauză trebuie să dubităm puțin adevărul aceluia comunicat.

Tránká-flánká (Nagybánya Nyr. X. 570. *Trankáló, tránkáló*: (Nagybánya Nyr. IX. 137. X. 570. Kapikbánya și țin. Nyk. II. 380.) — rom. *treanca-fleanca*: dummes zeug (Barcianu) v. Nyk. XII. 110 Edelspacher.

Trino (ciang. Mold. Nyr. X. 204.) — rom. *tren* < fr. *train* art. *trenul* «*trenu.*»

Tropotya: „trapota, totya, téblábolás“ (Kapnikbánya și țin. Nyr. II. 380) *tropotyál* (Kapnikbánya și țin. Nyk. II. 388) — rom. *tropot*:- tappen, stampfen, stark auftreten (Lex. Bud.) Din acesta s'a făcut cu formațiune magh. *tropotyál*. V. Nyk. XII. 110. Edelspacher.

Turma (ett. Szilágy, Kalotaszeg, Szolnok-Doboka, Háromszék L. Erdélyi etc., ett. Udvarhely Vadr. 460) — rom. *turmă*: schafherde, herde (Barcianu) = lat. *turm*.

Vápor (Mold. ciang. Nyr. III. 2 X. 204.) — rom. *vapor*: dampf, dunst. dampschiff (Barcianu) v. Nyk. XII. 110. Acest cuvint altecum nu aparține limbei române ci limbei române *moderne*, aparține cuvintelor latinisate de lumea modernă românoasă. Cuvintul original românesc care corăspunde cuv. lat. *vapor* este *abur*.

Vatav, vatafica (Mold. Nyr. X. 204.) — rom. *vătav*: führer, anführer, (Lex. Bud.) Cuvintul *vatafica* care ar corăspunde rom. diminutiv *vătafiță* dar care în dicționare nu-l găsește e format poate de ciangăii din Moldova.

Véré (ett. Brașov. Tatrang Nyr. II. 524.) — rom. *văr*: vetter, geschwisterkind (Lex. Bud. Barcianu.) Cuvintul magh. *vére* e format din vocativul cuvintului

rom. *văr*. E foarte probabil că forma originală fu la început *vere*, lungirea silabei prime s'a putut întâmpla în urma accentului și a influinței cuvintului *vér* («rudă»), lungirea silabei ultimă o putem atribui accentului final melodic ce obține prea des în Săcuime (v. despre acesta Nyk. III. 16; Nyr. XIX. 70, 176, 317.) Românescul *văr* poate fi și geamănul maghiarului *vér*; e de însemnat că acesta e lăsat cu noțiunea «consanguineus» în mai multe părți cu deosebire în Săcuime d. o. «Te vagy az én igaz vérem. Senki sincs hozzád ojan közel vér mind én. Ó velem vér. Vérenek tart» (din manuscriptul lui Mih. Kiss.)

Vésár, vesár (Mold. Klézse. N, r. IV. 142.) zice o fată falteia dela carea a căpătat ouă roșii. (Mol. Ciang. Nyr. III. 3. X. 204.) — rom. *verișoară*: base, cousine (Barcianu), fem. dim. a cuvintului *văr* (Nyk. XII. 110. Edelspacher.)

Vikár (Ciang. mold. Nyr. X. 204) = rom. *vicar*: stellvertreter, verweser, vikar (Barcianu.)

Vikil (Ciang. mold. Nyr. X. 204.) După Bern. Munkácsi ar fi dela rom. *vieleșugu*: uri. „Uri“ ar fi noțiunea cuv. *vieleșugu*; precând în faptă «uri» e pl. cuvintului anterior «vieleșugu.» Noțiunea adevărată însă e: list, hinterlist, schlauheit (Lex. Bud. Barcianu) cu variațiile: *iclesug, hiclesug, hiclesug, hitlensug* etc. în ultima vedem originalul în cuv. *hitlenség* («perfidia» M. A.) (v. Cihac II. 538; Alexics. Elem. magh. 64.) Deci trebuie să deneg cuvintului *vikil* noțiunea «uri» și să-i atribuie noțiunea mai puțin omorifică de «viclean.»

Vityáz (ett. Szolnok-Doboka, Dokoș Nyr. XI. 188); *vityéz* (ciang. Mold. Nyr. IV. 143, X. 204) — rom. *viteaz*: der held; tapfer, muthig (Barcianu) de origine slavă, chiar așa. ca și cuvintul popular *vitez*.

Zabun (ett. Brașov Hétfalu Nyr. 564.) — rom. *zăbun*: kittel, bauernkittel (Barcianu, Lex. Bud.) < ture. *zebun, zibun*; camisole, veste, gilet; dela care putem deduce și cuv. *zubbony* luat de la ci

prin mijloci: ea sîrbilor (*zubbón*) v. Nyk. X. 111. Edelspacher.

Zára (ett. Braşov Tatrang Nyr. II. 524.) — rom. *zară*: buttermilch, schlegelmilch (Lex. Bud.) = lat. *serum*. V. Nyk. 111. Edelspacher.

Zehána (ett. Háromszék Uzon Lud. Erdélyi) rom. *zahana* (*zalhana*, *salhana*): schlachthaus; boucherie (Barcianu, Cihac) < turc. *salhane*: boucherie, tuerie.

Zesztre (Kalotaszeg. Nyr. XVI. 143) — rom. *zestre*: mitgabe, mitgift, aussteuer, heirathsgut (Barcianu).

Zsuk-hajnal (ett. Háromszék Vadr.

371.) *zsuka*: joc românesc; *zsukál*: joacă (ett. Szilágy L. Bereczky; ett. Szolnok-Doboka Béla Rácz; ett. Treiscaune L. Erdélyi; Csik-Rákos Andr. Dobos); *zsukáta*: joc românesc (Sécuime Arany-Gyulay NGy. III. 279; ett. Csik t. a I. 123; Csik-Szentkirály Nyr. VIII. 96.) — rom. *joc*: jeu, divertissement, amusement, danse, (Cihac) = lat. *jocus*; *-joc* (*jucare*, *jucát*): jouer, se jouer, s'amuser, plaisanter, danser (Cihac) = lat. *jocari*, *jocare*; — *jucát*, jeu, danse (Cihac.)

Trad. Jon C. Pap.

IN CHESTIUNEA «HEIMATLOSATULUI» ŞI A «DUBLEI NAŢIONALITĂŢII.»

În trecutul țărilor române cei isbiți de incapacități juridice, au fost Armenii, Grecii, Evreii și Turcii. Țigani erau robi. Cu timpul prohibițiunile tradiționale au diminuat, și pentru unii ele au încetat cu desevărsire. Selvagiul a fost abolit și Țigani eliberați; Armenii au fost emancipați; Grecii, veniți din mahalele Constantinopolului și din Eliada, după ce au constituit o epocă neagră în Istoria țerei românești, au invocat, după câteva generațiuni, mulțumită comunității de religie, posesiunea de stat român, și mulți descendenți ai acestora pătrunzând în parlament, au fost și sunt colaboratorii cei mai aprigi ai legilor exclusiviste încontra «străinilor» și în numele „intereselor economico-naționale”; Turcii, foarte puțini la număr în țară din cauza restricțiunilor seculare statornicite prin capitulațiuni și legi, s'au pierdut prin mulțimea celorlalți locuitori; eară Evreii, deși în țară, au fost, și sunt și astăzi, într'o situațiune anormală, care juridicește nu se poate esplica. În adevăr ce sunt Evreii născuți și creșcuți în țară, de părinți asemenea născuți și creșcuți aci cari s'au bucurat, nici unii nici alții, de vre-o protecțiune străină și își îndeplinesc chiar unele obligațiuni atașate naționalității

române? Sunt ei Români? sunt ei străini?

Pactul nostru fundamental nu recunoaște ca Români decât pe cei de singe, indiferent dacă sunt cetățeni sau nu, și pe cei naturalizați, ear ca străini pe toți acei ce nu intră în aceste categorii. Români nu sunt după legile noastre positive, străini propriu zisi earăș nu, fiindcă nu aparțin unei alte naționalități decât celei române. Ce sunt atunci? Străini fără nici o protecțiune străină? Dar aceasta e o anomalie, căci oricine trebuie să aibă o naționalitate, o patrie. Nu se poate concepe, în Dreptul modern, indivizi fără de naționalitate, fără legătură juridică cu vre-o grupă socială, supremă și neatărnată, numită Stat. Individualitățile, cari dintr'un motiv sau altul, și-au creat cu tot dinadinsul o asemenea [poziție anormală, neadmisă de principiile Dreptului internațional, au fost naționalizați, în statele în cari s'au găseau, chiar contra voinței lor. Descendenții lor, nici vorbă, că aveau o pozițiune bine definită. Cităm câteva pilde:

În Elveția un număr însemnat de indivizi, cari și-au pierdut naționalitatea lor de origină fără să fi primit pe cea elvețiană, au mărit, în voacul din urmă, „hei-

mathlosatul» în mod extraordinar. Guvernul federal, pentru a pune capăt acestor stări anormale, prin art. 56 din Constituție din 1848 și legea din 3 Dec. 1850, i-a repartizat pe toți „heimathlösi“ printre cantoane, cari i-au încorporat în comunele lor.¹⁾

În Germania o convențiune dela 15 Iulie 1851 între statele confederațiunii germanice a stipulat, ca fiecare guvern să acoarde naturalizarea tuturor aceloră, cari n'ar putea determina carci naționalități aparțin, dacă au locuit aci timp de cinci ani dela majoritate, ori șase săptămâni după căsătorie, ori s'au născut pe acest teritoriu.²⁾

În Franța o lege din 7 Febr. 1851 a decis ca la a doua generație, nașterea pe acest teritor să atragă ipso facto calitatea de Francez; o lege din 16 Dec. 1874 a impus copilului născut acolo, dintr'un tată asemenea născut acolo obligațiunea de a dovedi dacă voește să rămăe străin, că e supusul unui stat oarecare și că e recunoscut de densusul ca atare; cară art. 8 din Codicele civil, modificat prin legea din 27 Iunie 1889, recunoaște pe un asemenea individ de Francez, care nu poate renunța la această calitate și nici nu o poate pierde în alt mod, decât pe calea ordinară de desnaționalizare.

Eată câte încercări făcut-au statele civilizate de a pune capăt «heimathlosatului», pentru a ne servi de expresia admisă de Constituțiunea federală elvețiană și adoptată de majoritatea autorilor. Nici un stat nu s'a gândit să procedeze în mod neuman și să-i alunge, ceeace ar fi fost o primejdie pentru morala și siguranța publică, fără a mai socoti dificultățile ce s'ar fi putut naște într-o statele limitrofe. Prin faptul domiciliării lor pe teritoriul acestor state și prin acela că nu puteau dovedi cărei naționalități străine

aparțin, ei au fost considerați ca naționali ai țărilor unde se găseau.

O altă anomalie este cumulusul de naționalități. Indivizii cu o dublă naționalitate pot aduce turburări în relațiunile dintre Stat și Stat. Ideea chiar de patrie nu e compatibilă cu coexistența a două naționalități la același individ. Îndoita naționalitate a fost proserisă expres de mai multe legislațiuni, o persoană neputând avea și exercită drepturi politice în două state deodată. Totuș, această situație e tolerată într'o parte a Europei, mai ales în statele federative, unde nu pot avea loc conflicte, pentrucă dualismul între statul central și statele confederate se poate concilia.¹⁾

Dacă îndoita naționalitate constituie o anomalie, cel fără nici o naționalitate constituie nu numai o anomalie, dar chiar un pericol, și nu e de mirat, că toate statele s'au grăbit să-l înlătureze naționalizându-i, și înlăturând tot-deodată dificultățile, ce s'ar fi putut naște în privința statului-seu personal.

Repetăm: Orice individ trebuie să aibe o naționalitate, și numai una. Și dacă individualități fără de patrie constituie un pericol, cu atât mai mult e pericol, când o masă întreagă de peste o sută de mii de persoane se găsește în o situație atât de anormală. Și-apoi, ceeace e cu puțință pentru o individualitate nu e cu puțință pentru o masă întreagă.

Legiuitorul român, contrar legiuitorilor altor state, a ținut să creeze o asemenea stare anormală, designând sub numele de străini și pe Israelitii-români, deși nu aparțin nici unei naționalități străine. El a trecut-o și în legea constituțională a țerei românești prin alineatul 2. art. 7. §. II. lit. a. care nu se referă decât la aceștia. Ce sunt indivizii, «născuți și crescuți în România din părinți stabiliți în țară, cari nu s'au bucurat nici unii nici alții vreodată de vre-o protecțiune străină» dacă nu indivizi fără

¹⁾ Cogordan, La nationalité au point de vue des rapports internationaux, p. 12; Blamer et Morel, Schweiz. Bundesstaatsrecht, II. pag. 221, citat de Bluntschli în «Le Droit international codifié» §. 369, trad. de Lardy.

²⁾ Cogordan, id. Bluntschli ibid.

¹⁾ Hefster, Le Droit international de l'Europe, trad. de Bergson, pag. 120; Cogordan op. cit. pag. 14; Bluntschli, op cit. §. 373.

de patrie, fără de naționalitate? Și în loc să înlăture această anomalie, naționalizându-i, legiuitorul o stabilește și o recunoaște chiar el, prin legea fundamentală a statului! Indivizii d'aiurea, ce se găseau în stare de «heimathlos» și-au creat singuri această pozițiune anormală, și statele, cari privesc reu atari indivizi, i-au naționalizat nolens-volens; pe când la noi, nu câteva individualități, dar o masă întreagă, de veacuri în țară, se găsește în o asemenea situație, neadmisă de principiile dreptului modern, și cel ce a creat-o a fost însuși legiuitorul Român.

În Mai 1888 Guvernul Român a făcut o încercare de a mări încă numărul celor în stare de «heimathlos». A reușit să facă pe guvernul Austro-Ungar să retragă protectoratul așa zișilor „sudiți” cari deși nu erau cetățeni Austro-Ungari, se bucurau totuș de ocrotirea acestui stat. În locul miilor de «sudiți» am fi avut încă un număr de indivizi fără de patrie, cu obligația însă de a servi armată — ceea ce nu se putea sub existența «sudiției» dacă ambasada Austro-Ungară din București n'ar fi înștiințat pe foștii suditi, că pot dobândi în anumite condițiuni și în un termen determinat cetățenia austro-ungară. O parte din «sudiți» au devenit cetățeni Austro-Ungari.

Dacă Israeliții din România n'au o naționalitate determinată, și n'au nici statut personal, care lege regulează statul și capacitatea lor? Legei țerei unde rezidă? Dar și această e o anomalie.

Mai mult: Ei sunt supuși a îndeplini unele sarcini cetățenești, și totuș sunt străini și încă *fără protecțiune străină*? În cazul acesta ei sunt chiar niște iloți în țara aceasta: «un fel de robi fără stăpâni, meniți simplu ca să poarte sarcinile, ce li impun de legile țerei, fără a avea dreptul a pretinde și beneficiile ce acordă acele legi.»¹⁾

Ei bine, Israeliții din România con-

trar celor stabilite de legiuitorul român, constituie o minoritate a națiunii române. Nu sunt cetățeni, dar sunt Români sunt pământeni.

«În cursul secolilor Evreii din diferitele țeri s'au asimilat și ei cu celalalți copii ai țerei. Au adoptat limba țerei și, în cea mai mare parte, și obiceiurile țerei. Particularitățile ce mai au astăzi, au devenit neînsemnate în raport cu cultura și cu civilizațiunea comună, care leagă pe Evreii de creștini aceleași țeri. Evreii adoptă astfel de naționalitatea poporului, cu care stau și trăesc împreună. Privesc țara și ca patria lor. Contribue cu îmbelșugare cu dările lor și cu ofrandele lor voluntare. Sunt chemați și la apărarea țerei și își varsă sângele ca răsboinicii în serviciul patriei.

„Acest proces mare al emancipării Evreilor din situația lor apăsată și plină de împedicari și naționalizarea lor, punerea lor pe o treaptă egală cu celalalți naționali, s'a urmat în vestul Europei mai curând, și se urmează mereu ca o necesitate naturală, constantă, imperioasă. Acest progres a devenit un semn și o condiție a civilizației europene moderne.

«Tractatele și decisiunile moderne ale Congreselor europene, cari se referă la România și la Evreii-români, au fost compuse în acest spirit și reclamă a fi interpretate în acest sens.»¹⁾

Art. 46 al Convențiunii din Paris din 1858 a lăsat la dispozițiunea noastră legislativă de a acorda într'un viitor *appropriat drepturilor politice și Israeliților-români*. După acest articol cuvintele «les Moldaves et les Valaques» se referă și la Evreii, cari se deosebesc de Evreii nero-mâni întocmai ca și creștinii români de creștinii străini din România.²⁾ Deocamdată Moldovenii și Muntenii „de tous les rites chrétiens» se bucură de drepturile politice, cară cei (Moldoveni și Munteni) ce aparțin «aux autres cultes» — Evreii — se vor putea bucura de ele în viitor.

¹⁾ Dimitrie Manole, avocat, «Pozițiunea politică și civilă a Israeliților-români comparată cu cea din Europa civilizată, principalmente în statele Germaniei», pag. 108.

¹⁾ Bluntschli, Statul Român și situațiunea juridică a Evreilor în România (traducerea română), pag. 10.

²⁾ Idem, pag. 13.

Codicile civil din 1865 le-a acordat naturalizarea individuală prin art. 9, combinat cu art. 16, urmând proscrisiunilor Convențiunii dela Paris.

Legea comunală din 1864 i recunoaște pe Israelii-români de *pământeni*; i și numește „*Israelii pământeni*.”

Art. 44 al tratatului internațional dela Berlin din 1878 i numără printre naționali, printre pământeni români. Cuvințele «*tous les cultes*» și «*tous les ressortissants de l'Etat roumain*» privesc și pe Evreii-români, nedreptăți de despotismul credinței, întocmai ca și pe creștinii-români. Conte de Launay observe chiar în Congres, că spre a înlătura ori-ce neînțelegerea în România, în privința întinderii principiului asupra Evreilor-români, ar fi bine să se adauge fraza: «*Israelii din România, cari nu aparțin vre-unei naționalități străine, dobândesc de drept naționalitatea română.*» Congresul s'a marginit a menține dispozițiunea generală a art. 44. așa cum se adoptase deja: propunerea figurează în protocol.

Vasile Boerescu, ca ministru al țerei, când se discuta cum să se aplice la noi art. 44 al tratatului internațional dela Berlin, zicea guvernelor străine: «*Allons au devant d'une objection: Les juifs n'obtiendront pas immédiatement la naturalisation resteront-ils étrangers? Non ils resteront ce qu'ils ont toujours été, des sujets Roumains*» Această declarație

o publicată în Cartea verde, conținând documentele oficiale și corespondența diplomatică distribuită Camerei cu privire la Evrei.

Din cele zise rezultă, că Israelii din România, cari nu se bucură de nici o protecțiune străină și își împlinesc toate sarcinile către stat sunt Români fără de cetățenie, și nu indivizi fără de patrie, ori indivizi considerați drept români, când e vorba de datorii și drept străini când e vorba de drepturi.

O cestiune de interes social reclamă să se înlătore cât mai grabnic anomalia, ce există în România, în privința Israeliiilor-români, acordându-li-se și drepturile ce derivă din obligațiunile lor, punerea lor pe un picior de egalitate cu ceilalți Români. Încumbă Corpurilor noastre legiuitoare de a înlătura diferența, ce există între starea de fapt și cea legală, în care se găsește această minoritate a națiunii române și a o naturaliza.

Ne abținem de a ne opri mai pe larg la această cestiune, care a fost îndestul discutată, prin graiu și prin scris, deși nu tot-de-a-una pe adevăratul tărâm. Foarte puțini au atins o din punctul de vedere pur juridic. Numai câteva broșuri, din câte cunoaștem noi, fac o fericită excepție dela regula generală.

Aureliu Turcu.

DATE MEDICALE DIN EPOCA ARPADIENILOR.

De *Maurițiu Werthner.*

(Fine)

Fica lui Béla *Margareta* primora călugarici din *Nyulsziget* în urma unui morb ferbinte muri în 18 Ian. 1271 în etate de 29 ani.

Fiul și urmașul lui *Bela Ștefan V.*¹⁾ porni cu oștirea s'a în vara anului 1272

¹⁾ Ștefan V. în o diplomă dtto 1267 face amintire de doctorul seu *Ioan*: «*quam etiam (adecă o*

spre *Sirbia*. Cât fu acolo i-au răpit pre fiul cel mai tînăr *Andrei* și l'au dus în *Austria*. Auzînd de aceasta Ștefan grăbi îndărăpt dar atât iritat fiind foarte cât

moșii) quem ad manus nostras fuisset devoluta, *Johanni Medico nostro dederamus et ipso mortuo, Stephano, filio Peko, contuleramus.*» *Fejér Cod. dipl. IV. 3. pag. 411.*

și în urma ferbințelei grozave ce domnea s'e bolnăvi și ajungând la Buda puterica l' părăsi aproape cu totul. Din oraș el s'e mută pre insula unde ficia lui era călugăriță, dar cu toată grija acesteia, el muri în l. Aug. 1272 în etate de 32 ani.

Din timpul fiului și urmașului seu *Ladislău IV.* avem câteva diplome care s'e referese la obiectul nostru. În acele aminteste regele pre medicul seu *Gerhard*:

a) la la 8 dec. 1274. (Wenzel XII. 143/103) zice regele: quod consideratis eximiis fidelitatibus Magistri Gerardi, fidelis et intimi phisici nostri, quas idem circa recuperationem sanitatis nostri regii corporis, medente altissimo, fideliter exercuit.» Pentru aceasta i-a donat moșiele Tornova și Karalicsa de lângă Zagrab.

b) la 1274, in crastino beati Andree apostol (l. c. 113.) *Ladislău* zice: «Cum dominus rex Bela avus noster, et dominus Rex Stephanus pater noster . . . quamdā terram . . . Tornawa vocatam . . . magistro Gerardi fideli phisico nostro contulerint, et nos contulerimus“ si demāndă banului *Dionisiu* că să introducă în posesiune pre medicul *Gellert*.

Tot în acel an (1274 ap. l. c. 118 și 119) mărturisește banul *Dionisiu* că pre *Gellert* l'a introdus.

c) la 24 Martie 1275 (l. c. 115) zice regele: „quod grafam fidelitatem et commendabilia merita circumspecte, providentie viri, Magistri Gerrardi, Artis medicine professoris, fidelis phisici nostri quibus coram nostris et predecessorum nostrorum Béla videlicet avi nostri, et Stephani genitoris nostri, dominorum . . . oculis meruit multipliciter complacere, nostrum et eorundem corpora in adoptate sanitatis statu conservando per tempora longiora. Attendes, revocantesque in animum qualiter idem Magister Gerardus per exercitata sollicitudinis sue fidam operationem, nos auxiliante domino de gravi egritudinis articulo ubi devita nostra poterat merito dubitari, pristino restituit sanitati. Nos in aliqualem remunerationem tot et tantorum meritorum

suorum, ex recta scientia et mera liberalitate de Baronum nostrorum nichilominus consilio et consensu . . . » (li dădu *Tornova*.)

Din acestea se ved deci că *Gerard* deja prolângă antecessori lui *Ladislău* și-a fost câștigat merite și că pre acesta l'a scos cu operația (?) din o boală grea la a. 1274.

Despre morbul regelui de 12 ani atunci în *Esztergom* ne dă deslușiri detaliate legenda *Stei Margaretha*: «*Mikoron szent Margit asszon halála után* ¹⁾ és *Béla királ halála után* ²⁾ megholt volna *Béla királ fia István királ* ³⁾ zicc legendă citată -- és országlana *István királ fia ifju László királ*, ez névvel nevezett másod *Szent László királ után*, ⁴⁾ mikoron ez ifjú *László királ* volna tizenhárom esztendő, essék nagy és nehéz kórságokban sok napokban, és ez után esék oly nagy főfájdalomban, hogy lőn önnen magának és okosságának kivüle, úgy hogy nagy jeles orvos doktorok, kik ez királlal bännak vala, kétségben esének ez királnak életéről. Ott állnak vala Magyarországnek fő jobbágyi és nemesi, ott vala *Anna* asszon német herczegnek felesége, mely *Anna* vala ifju *László királ* atyjának *István királnak* huga ⁵⁾ ott vala *Erzsébet* asszon *Moises nádor ispán* felesége, és *Matyus bán*, ki vala erdélyi herczeg és vala *László királnak* mestere és őrizője, ott vala az ő dajkája és *Margit* asszon, *Pedikai Medus* úrnak leánya. Ezek mind sirátják vala nagy keserű síralommal ez ifjú *László királt*, és némikoron ragadják veszik vala *László királnak* úját és megszorítják vala, hogy ha érzeneje, de semmit nem érez vala

¹⁾ † 18 Ian. 1271.

²⁾ † primăvara a. 1270.

³⁾ † 1 Aug. 1272.

⁴⁾ Deci III. cu numele acesta, cum l' numeau și cotimpurarii sei.

⁵⁾ Legenda aici in doaué locurie nrăticire, întâi: *Anna* fu mai bătină ca *Stefan*, a doaua: bărbatul nu-i fu principe germán ci *Rotislav* duce rusăce în *Italia* mai târziu în *Macsó* ca principe. Că a fost acolo ușor ne-o putem explica! dupăce încă în 1272 era acolo *Margareta* ficia s'a călugăriță în acelaș clăustră unde zăcea *Ladislău*.

benne. Tehát látván, hogy ez királ közelitene halálra, kezdének könyörgeni ez féljül megmondott urak és asszonok szent Margit asszonnak, hogy ne hadnája meghalni az ő atyjafiának fiát, magyar királt és elköddének Erzsébet asszonhoz, István király leányához az klastromban hol fokszik Szent Margit asszonnak teste, hogy ő neki küldenéje Szent Margit asszonnak véloját, féketőjét, kit viselt ez Szent szüz éltében és kinek alatta kibocsátá az ő boldog lelkét. Ez ifju László királ fekszik vala az időben a klastromnak molette. După legendă Elisabeta «László királnak nénje» i-a trimes vâlul virginei Margareta cu care Ana i-a legat capul, carele numai decât incepu a asuda și a-și veni la sine, dupăce și-a venit în ori se vindecă deplin și peregirină pre jos la sicriul Sftei Margareta «és elmenne nagy örömmel mind ő teljes udvarával.»

După ce din luna lui Iunie 1474 nu cunoaștem nici o diplomă de-a lui Ladislaus, putem presupune că în luna aceasta cade morbul seu de creere. Că — prelângă toate minunile nenitci sale — sănătatea recâștigată o mulțami în mare parte zelului lui Gerhard medicul seu putem vedea din diplomele sale referitoare la acest medic.

În timpul primei sale vindecări cade diploma dttă cu 19 Iuliu. Că regele nu a întârziat a da remunerația doctorului seu, putem vedea din documentele de donațiune cari 's datate din 15 August 1274 și răportul banului Dionisiu (1274 fără datul zilei) cu privire la înmatriculare ¹⁾ de unde știm că regele prin rescriptul seu din 14 Mart. 1275 donă medicului seu Tornova (Wenz. XII. p. 115.) Că doctorul nu avu liniște în aceasta posesiune ne arată diploma dtto 20 Ian. 1276 din Lábod prin care regele dispune banului Iván să-i redece doctorului Tornova și să-l apere întru toate. (Tkalesics la c. I. p. 100.) În 6 Febr. 'și repeteste acest ordin și din Vaska îi scrie banului

că fără a considera dacă fortăreața Agaram aro lipsă ori nu, să redece Tornova doctorului, a cărui bună stare i-o mai presus de toate. (Tkalesics la c. 182.)

Din o diplomă datată în a. 1293 să vede că Kata fca doctorului italian Gerhard și a lăsă moșia Guereșth ficei sale Zepte și generelui Niculae Olufi. ¹⁾ Că oare aceasta fată aceluiaș Gerard e ori nu, nu putem ști din diplomă.

În 7 Apr. 1284 ²⁾ făcând pact republica Venețiană cu George Subich în Klissa, la întrepunerea orașului Trau, ca martor vedem și pre *Benvenuto* doctorul de casă a lui Subich.

Andrei al III-lea, ultimul dintre Árpádioni fu de structură slabă și bolnăvicios. Cu finea anului 1300 se bolnăvi ³⁾ și în 14 Ian. 1301 muri.

* * *

În epoca domnitorilor de Anjou dăm de următoarele ducuminte medico-farmaceutice.

În 1. mart. 1314 ne 'ntilnim cu medicul orașului Sebenico: *Giramonti* ⁴⁾

În 8 Mai 1331 ⁵⁾ mărturisește autoritatea orașului Esztergom că Egyed Boroni, soția s'a Elisabeta și fca s'a Katalin au vindut via numită Burkuth pentru 50 marce de argint „provido viro et honesto magistro Perettoldo medico domini nostri regis» (Károl I.)

În 14 Iuliu 1332, ⁶⁾ regele Carol aprobă acest tîrg: „Magistro Prechtold cyrogito nostro fideli, domino Elisabeth consorte sua, Iohanus et altero Iohanni ac Nicolao filiis suis.“

¹⁾ Wenzel XII. 442.

²⁾ Wenzel X. 96-97.

³⁾ In 18 Sept. 1300 contele Bonzano scrie confelui de Zara: «Dominus rex sanus erat» adecă înainte de aceea fu morbos. Timon crede ca regele fu inveninat.

⁴⁾ Ap. Dipl. cml. az Anjou korból: «Actium est in civitate Sybenici in palatio Communis coram Magistro Giramonti medico Phisico dicte Civitatis.»

⁵⁾ Anjou kori okmánytár II. 528.

⁶⁾ V. c. 615.

¹⁾ Tkalesis. Monü. Ecel. Zagr. I. p. 174.

În a. 1343 ¹⁾ vedem ca medicul lui Ludovic I. ¹⁾; «Physicus *Launus* seu gallicus anța M. Domas Hospital S. St. de Strigonio.»

În 2 decembrie 1346 se presintă ²⁾ înaintea primatului Niculau magister Gekminus apotecarius domini regis și declară că Klara, fiică lui Ioan și a Elenei căsătorită fiind mai înainte cu Benedict a căpătat de zestre Ujlak-ul. Despărțindu-se de Benedict și căsătorindu-se cu fiul seu

¹⁾ Fejér IX. 1. 151.

²⁾ Anjou-kori okmánytár IV. 645.

Baath, Gekmin o desdauncează față cu protensiunea sa la Ujlak.

În a. 1358. ³⁾ ne întâlnim cu: *mag. Franciscus* medicul lui Ludovic I.

La 8 mai 1397 ¹⁾ în Győr soția lui «Gotfridi Civis et Apathecary Budensis» face învoeală cu Kozma, cetățan în Győr.

În a. 1402 ne întâlnim cu: *Mag. Stephanus* ca medic al regelui Sigis mund. ¹⁾

³⁾ Fejér IX. 2. 693.

¹⁾ Hazai okmánytár III. 225.

²⁾ Fejér X 4. 70.

COPIIUL ÎN CREDINȚA POPORALĂ UNGUREASCĂ.

(Traducere după originalul de Stefania Dofer măritata Wliskoeki.)

(Urmare.)

Acuma să revenim asupra nașterii norocoasă! Grija cea mai mare după naștere se pune pe *scutul* contra spiritelor rele sau necurate. În Ungaria superioară «strigoii sau strigoia de apă» se năzuesc a-și schimba feții proprii cu nou născutul.

Acești răpitori de copii se pot alunga numai cu mățișoare (muguri de salce) sîntite, cari să păstrează în casă. ¹⁾ «Copilul schimbat plînge și vaietă în continuu, capul îi este mare.» ²⁾ Conform credinței de pe-la Segedin, atare copil e «tăcut.» În Kalotaszeg, copilul îl schimbă «necurații.» Necurații provin din bărbați, femei și copii.

Dacă nu botează copilul după oaltă încă va fi al necuraților; din norocire însă atare copil să poate mîntui de necurați așa că: aduc din vecini 7 linguri și 7 ulcioare, lingurile să ard în cuptorul de pâne, în care după ce s'a răcit bagă copilul. Îndată însă scoțindu-l afară, îl pun jos și îl mătură la gunoi: prin gu-

noi; prin aceasta menieră copilul e răscumperat dela necurați.

În urma aceasta copilul totuși mai rămâne un timp oarecare peros pe spate și pe nas, dar aceasta după botez înceata. ¹⁾

În Aranyosszék cred că schimbarea copilului o face însuși diavolul, de care ca să scape pun în leagănul copilului o mătură ²⁾ Dacă schimbarea s'a întimplat deja, după credința comună, apoi fac proform, că aruncă copilul în cuptor; adecă mama îl pune pe lopată și probează a-l arunca. Vezînd diavolul accasta, numai decît schimbă carăși copilul.

În Kalotaszeg și în Aranyosszék ca să împedecă apropierea necuratului, cos postav roș pe pragul ușei casei, care stă acolo timp de șese săptămâni. Pînăla botez mai pun în săculeț o creangă de mătură, tămăie și ai; săculețul legat bine îl pun apoi în leagăn. Avînd mama de mer de acasă, pune pe leagăn în cruceș o matură, car când să reîntoarce mai întâi calcă mătura și numai apoi dă

¹⁾ Woldrich, Naturh. Abergl. in Nordungarn, vezi revista intitulată: »Lotos« din 1862, XII, p. 46.

²⁾ Csaplovics, Gem. v. Ung.

¹⁾ Jankó, pag. 1892.

²⁾ Jankó, Torda etc. pag. 441.

tită copilului, căci făcând altcum acela va deveni morbos.¹⁾

De muieră ce e în scursoare lunară încă să ferese, ca nu copilul să capete lepră. În Kalotaszeg și Aranyos-zék cred că atare muieră totuși nu va influența neplăcut asupra copilului, când adecă mama va freca cu poala cămeșei pe copil, — sau muieră necurată — va prinde piciorul copilului și va zice: «cu is mânăjită, tu însă să fii frumos!» Nasul copilului totuși nu e iertat să-l prindă pentrucă va deveni roș și cu pete.

Dacă copilul totuși să rănește, el va fi lepros, și ca să se vindece îl ung cu sêu de miel și cu veșezitor (ud de porc=străcurat) sau îl leagă cu fiertură din lemnul lupului, sau în urmă mama să duce la roțile morei și luând apă o duce acasă și o încălzește apoi scaldă în ea copilul; îndată duce apa îndărăpt și aruncându-o zice: „cât de repede curge apa aceasta, așa de îngrabă să mi-să vindece copilul!”

Is cu atențiune și la aceea, că muieră ce are scursoare lunară să nu alapteză copilul, pentrucă va deveni lepros, fața îi va fi rosă pătată.¹⁾ (Atare muieră trece de necurată și la Voguli, vezi Etnografia de Munkácsi B. tomul IV. pag. 43.) Poporul segedinian dă cu părere, că „Venus” la olaltă cu fermecătoarele pândese în jurul casei muierii ce a născut, ca săi schimbe copilul²⁾. În genere e răspândită credința, că fermecătoarele în schimbă copilul.

Uneori chiar și însăși moașa e o atare fermecătoare. Schwartner onarează (Statist. 3. 265.) despre o moașă ungu-rească, că aceea ar fi botezat în numele diavolului mai mult ca 2000 de copii. Dacă să umflă pieptul copilului cred, că îl alaptează fermecătoarele.

În atare cas mama înbracă mătura cu o cămeșă de a copilului și apoi începând a o bate crezînd, că în urmă să-i va umfla fermecătoarea³⁾. În multe părți,

pentru alungarea necuraților, ard lumină până la botezul pruncului.

Muieră ce a născut nu e bino să rămână singură în casă, pentrucă o înferoază fermecătorilo¹⁾; e bino să rămână cu ea în odaie o mătă sau un căne.

În ținutele de sus scaldă copilul de mai multe ori pe zi, ca să nu-l schimbe fermecătoarele. Conform credinței populare din Kalotaszeg «muieră și peștra neagră» încă urmăresc copilul, ponându-i capul cel de tot mare pe pept; în urmarea acestei împrejurări, acela resuflă greu și horecăiește²⁾. În ținutul Hegyhát pun copilul schimbat înaintea cuptorului înferbântat cu lemne grămădite de povo pe cutare rit³⁾. Pe șesul Ungariei tata pune cămeșa copilului schimbat pe prag și începe a o bate cu muchia sêcurei crezînd că fermecătoarele să sparie și răschimbe copilul⁴⁾.

A ședeă până la botez pe pat ori pe leagăn a da ceva împrumut nu e iertat, pentrucă cel-ce face una ca aceasta e hotărît a schimba copilul.

În comitatul Szabolcs cred, că în ziua nașterii nu e iertat a da din ogradă și din casă nemica, pentrucă copilul nu va fi fericit și nu va avea noroc nice odată⁵⁾. În câteva ținuturi cred, că necurații pot strica copilului numai până ce să botează; în alte locuri însă susțin că aceasta durează până la binecuvêtarea mamei⁶⁾.

Până la botez nu numesc copilul pe numele ce voiesc a i-l pune, ci i-zic cel mult «neștiutor, micuț», că așa fermecătoarele să nu-i poată cunoaște numele și astfel să nu nimicească influința curățitoare a botezului. Pe copii slabi, în cas de lipsă, i-i botează moașa. Dacă atare copil moare nu va fi suflet vagabund, după putrezirea trupului va merge în împărăția ceriului.

¹⁾ Ipolyi, 179. 348.

²⁾ Wlilocki, Volksglaube und rel. Brauch der Magy. 129.

³⁾ Nagy József, »Etnographia» III. 68.

⁴⁾ Trencsényi L. u. o. I. 348.

⁵⁾ Kiss Aron, u. o. II. 250.

⁶⁾ Király Pál, u. o. II. 367.

¹⁾ Jankó, Torda etc. pag. 250.

²⁾ Vezi mai pe larg în disertațiunea lui Kálmány intitulată: »Gyermek ijesztök és rablók».

) Ipolyi, Magy. Mithol pag. 438.

Atari copii nu se înmormintează — în multe locuri — în cimitériul comun. Poporul magiar dela sate nu întârzie mult cu botezul, acesta să întâmplă îndată a doua sau a treia zi. Copilul prim, de regulă să botează pe numele tatălui, ear copila pe al mamei. În urma aceasta în cele mai multe sate abia ocur 3—4 nume de botez, ear pentru deosebirea personală fiește care mai capătă un nume accidental și respective poreclă (nume de ceară.)

Ca și alt mult material etnografic chiar așa și datinele botezului sânguratecelor ținuturi, nu sunt conadunato.

Noi aci putem aminti numai următoarele :

Femeile a căror copii au murit îndată după naștere, nu-i bine ale chema în cumetrie, pentrucă copilul ce se botează încă va muri îngrabă. Fața de soartea celui ce se botează, are însemnătate mare ziua de Marți, Sâmbătă sau Dominecă. Chiar și lucrul cel fac cumetri în ziua botezului încă are influință însemnată față de soartea copilului. În aceia zi nu e bine a mânca păstăioasă pentrucă copilul capătă bube; dacă nu înbracă haine curate, copilul va fi necurat și murdar. Dacă nașii să ocupă în aceasta zi cu ceva lucru greu, copilul va avea o viață grea și silnică. În Kalotaszeg mai cred, că în ziua botezului nu-i iertat a să depărta de pe acasă, pentrucă la cazul când vor veni la botejune dela câmp, copilul va fi un »fugaciu sau vagabund«. În ținuturile sudice duc cumetri la botejune un buzuarde bucate, cari după botez le aruncă spro ușa bisericeii ca așa copilul să fie avut. În cele mai multe locuri duce moașa copilul (la botez); pe alte locuri duce cumetra ori mama bătrână a copilului, cari toate sunt atente la cela-ce ved și întâlnește pe cale. Dacă botezândul copil e fată, și pe cale întâlnește vr'un bărbat, aceia va fi norocoasă la căsătorie, chiar așa să întâmplă cu ficiorul dacă să întâlnește cu mueri.

Câinii, caii, vitele cornute și găinile

să țin de presemne bune¹⁾. În Ungaria sudică leagă în fașă sare și pită cu care la cas de morb afumă copilul. Fașele cu cari s'a botezat copilul le păstrează, ear la casul când acela devine morbos, îl înfașă cu ele. În mersul spre botez nu-i iertat celor ce duc copilul a privi îndărăpt, pentru-că copilul va muri în scurtă vreme, ori ceea ce va face trăind va face tot întors.

Cu ocasiunea botezării copilul născut în sară nenorocoasă, cumetrii privese la o restignire, sau la vre-un potir, deoarece numai acestea mai pot ameliora în câțva soartea ce-l asteaptă pe copil²⁾. Copilul de pe care șterg apa de botez, va avea pestrii (bureți); copilul ce sbeară când îl botează, va trăi mult, ear cel-ce doarme, va muri în scurtă vreme. În Kalotaszeg botezând fetița dau preotului o găină, ear botezând fecioraș dau un cocoș (Jankó.)

Ducând acele animale ucisă, picioarele le rețin, și le ascund sub streșină, crezând, că până ce ele se macină copilul nu va fi morbos, dacă totuși e morbos să mângăie în credință, că picioarele le-au găsit fermecătoare, cari au stricat copilul. În acest cas ieu picioarele și afumă cu ele copilul. Preste tot locul e obicei, că după botez felicitează mama și o dăruese cu câte ceva; aceasta e o datorință inevitabilă, mai ales față de cumetri³⁾. Pe multe locuri duc la ospețul botezului oale crepate, cari după-ace ajung la sêrbătorit, le sparg de ușa casei.

Din casa botejunei nu-i iertat să ducă nime nemică, căci altcum copilul va fi nenorocit. Oalele le sparg de ușa casei, ca copilul să n'aibă boală rea (epilepsia). Pe multe locuri, după-ace au ajuns dela botez acasă, la pragul ușii ieu cumetri copilul l'leagă de 3 ori, să fugă dela dânsul și răul cel din urmă⁴⁾. În multe părți

¹⁾ Vezi disertațiunea mea : »Etnographia« III. t. pag. 47. și armatoarele.

²⁾ Jankó, »Kalotaszeg« 292; Wislocki Volks-glaube 70.

³⁾ Mai pe larg vezi Kálmány, loc. cit. 19.

⁴⁾ Rész-Ensel, Magyarországi népszokások 144.

nașul și nașa de botez duc copilul acasă acolo felicitează familia întregă, și apoi la cină pune nașul pe un talger bani de argint zicând : »Să umble și să vorbească cu rënd copilul nostru.«¹⁾ Pe cele mai multe locuri dăruiesc și pe moașă, cumetri dau copilului pânză, purcei, miei sau viței²⁾. Numele ospățului de botez e buturugă (csök, paszita), care după Ipolyi (p. 541.) se numește și dospoală (kovász).

Din bucatele ospățului aruncă ceva și în foc.

Prin Kalotaszeg țin botejunea nu în ziua botezului, ci după ce s'a sculat mama de pe patul nașterii³⁾. Fie care oaspe trebuie să mănec din toate bucatele, ce-i se pun înainte pentrucă la cas contrar, copilul va fi delicat în mănecări, ca să nu să întemple aceasta cumetră prezentează copilul cu-o lingură. În ținuturile superioare nașii donează copilul ajuns la etatea de 7 ani un veștmânt, numit »mir, adegă dar de cumetrică«. Pe multe locuri țin cumetria mai mult decât finitatea și dacă mor părinții, pe copil îl crece nașii. Prin Kalotaszeg înainte de aceasta a fost obiceiul, că dacă să certau cumetri, cei-ce erau interesați scuipeau pe o bucată de lemn și o trimetea cumetrilor în semn că mai mult nu voese a ști de dênșii⁴⁾.

Când copilul rîde în somn, să crede că el să joacă cu ângerul. când rîde fiind treaz zic, că Vergura Marie i-i arată măr de aur⁵⁾

Prin Kalotaszeg fiecare duce acasă dela botejune câte o bucată de mănecare, ca copii să-i fie norocosi. Dacă careva răstoarnă vr'un păhar plin, cu aceasta să aruncă și norocul botezatului; ca să și coreagă creerea trebuie să golească în sănătatea tuturor celor preceți câte un păhar.

În Ardeal pre multe locuri, toarnă cumetri câțiva picuri de butură pre ca-

pul copilului. ca acela să nu fio pleșuv.

După botez se îngrijește de copil și de mamă așa zicând moașă. În cas de mitroragiă moașa descântă astfel : «tu sânge te profă în apă, tu apă în fum, tu fum în neguri, voi neguri în apă pentrucă așa vocse și ranele sânt a le Domnului Christos»! Altă formă e această : «Precum s'a atins duhul sânt de fecioara, care a născut curat, așa și tu sânge rămâi curat și înceată în numele sânt. Și pentru tine a curs destul sânge din sântele rane a răscumpărătorului nostru!» După aceste cuvinte pun pe rane sânge-rătoare o răză înmuiată în vin și în fier-turi de frunză de stejar. Prin Kalotaszeg mai descântă la atari ocațiuni și așa : «Lângă apă șed trei domnișoare : pe una o chiamă sânge, pe alta apă și pe a treia foc.» Venind vergura Maria la dênsele a zis : «Mergeți de aici și vă băgați în cuptorul diavolului! Mergi de aici sânge în numele fecioarei, dute la cele trei domnișoare se te uște.»¹⁾

Pentru căderea placentei dau muierei o glajă strimată la gârlici ca să sufle în ea sau îi dau fiertură de euphorbia cyparissias. Muierei ce a născut, nu-i este iertat să bea apă c zî, căci altcum îi suie laptele în cap și moare. Ranele nașterii să curează cu țărițe de grău preserate pe papără și pusă pe răză să leagă locul rănit. Cu aceasta ocașiune moașa descântă așa : «Doamne Isuse Christoase, tu ai venit pe lume fără dureri! Tu fecioră ie durerile spre măriro ta!» Dacă renoieste răza cea vechiă o acată pe un arbore ca așa să mănec paserile toate dorerile. Ca să nu fie foalele mare, pun pe un ștergar o piele de miel și apoi leagă bine muierea. În Kalotaszeg sdrobesc un mele, car sucil obținut — după strecurare — îl mestecă cu rachiou și apoi ung foalele morbaosei. Dacă muierei i să umflă picioarele, o curează cu o broască crepată și pusă pe picioare; la mezul nopței ori înainte răsării soarelui o ieu îngroapă în cimiter zicând : «Cine o aici nu poate umbla, cu vocse să umblu, dorerea mea

1) Kiss Aron, Ethnographia II. 250.

2) Jankó, Kalotaszeg 135.

3) „ „ 134.

4) Réső-Ensel, 174.

5) Kálmány, loc. cit. 22.

1) Réső Ensel, pag. 174.

să meargă la acela, care n'are lipsă de umblare!» În alt mod o curează cu apă de mesteacăn. Apa aceasta după folosire o aruncă pe un arbore zicând: «Lemnule,

tu deși ești tare totuși nu poți umbla; ie delă mine umflătură să fi mai gros, ear eu să rămân mai subțire și să pot umbla!»

(Finea va urma.)

Vas. Rebrean.

DIN POESILE LUI MIHAI VÖRÖSMARTY.

I. Presimțire.

Depart, colo'n țara celorlora ce-s uitate
Inima 'mi năcăjită mereu se tot poștește,

Și bate 'nădușită în pieptu-mi ce mă doare
Căci știe înainte că bucurie n'are.

De unde se aștepte. Să 'nfioră 'nainte
De rana carea dînsă, prea bine-o pre-
[simțește.

II. Mormântul alor doi copii.

Oh mamă dragă nu plânge,

Căci eu am sosit acoale,
Să mă joc cu al meu frate.

III. Marca Ungariei.

Frumoasă ești o țară, bere, vale, variază
în sinul tău avut.
P'al teu teritor mare mi-se încrușiază
riuri mari fără fund.
Dar toate-acestea daruri de sus ți-s dăruite.
iar ea să poți tu fi,
Să poți fi și mare: voință să rocere
dela ai tei scumpi fii.

(Din ungurește)

PROVERBE MAGHIARE.

(Magyar közmondások.)

1.

Fát gyümölcséről ismerik.
După fructe 'n lume poți
Ca să cunoști pomii toți.

2.

Ott szakad el a kötél, a hol leggyen-
gébb.

Funea se rupe îngrabă
Acoalea unde-i mai slabă.

3.

Könnyü nád között sipot csinálni.
E ușor colo în trestie
Fluerișcă se-ți faci țic.

4.

Könnyü kazal mellett kalászt szedni.
Lângă stog e mai ușor
Spice se culegi cu spor

5.

Narancs is keserü, ha nagyon facsarják.
Și portocala-i amară
Deac'o storci din samă-afară.

6.

Vakok között sanda a király.
Lumea alteum se droge . . . .
Chior între orbi este roge.

7.

Parányi gyönyörűség, sereg baj.

Pentr'o clipă de plăcere
Câştigi un veac de dorere.

8.

Eszteendőben csak egyszer van aratás.

Seceriş frate ũi spun
Num'odată-i 'n an acum.

9.

Nincs nehezebb seb, mint a kit rokon
köz' ejt.

Rana ce-ŕi dă multe chinuri
E ce-o suferi dela neamuri.

10.

Közös féknek, rongyos a szára.

Hamurile ce-s comune
Toate-s flenduri ele 'n lume.

11,

Ki ebbel játszik, bot legyen a kezében.

Cine sē joacă cu câni
Poarte bătă acela 'n mâni.

12.

Rest kétszer fárad.

Cel leneş nu sē trudeşte, ---
De doauē-ori s'osteneşte.

13.

Rest embernek sok ünnepo vagyon.

Ōmul ce do lene zace
Multe sērbētori iş face.

14

A ki sokat farag, sok forgácsot ejt.

Multo şanduri faci cu mâna
Dacă tot ciopleşti într'una.

15.

A ki sokat beszól, vagy sokat tud, vagy
sokat hazud.

Şti mult cine-ŕi tot vorbeşte
Seau din gură-ŕi minţaieste.

19.

Nem pengeti iját, ki madarat akar lőni.

Arcul bine-şi încordează
Care la paseri vènează.

17.

Fűzfa hegedűhöz nádvonó illendő.

Lauta cea de răchită
Nu-i cu strune 'npodobită.

18.

Szénégetőnek tőkén a szeme.

Cărbunarul sē 'ngrijeşte
Când la trunchiu din ochi priveşte.

19.

A ki egy tüt lop, ökröt is próbál az.

Cari azi ace fură, — 'mi pare
Mâne şi boi vor fi 'n stare.

20.

A jó bornak sepreje is jó.

Vinul cel curat in lume
Are in veci drojdii bune.

21.

Eleink szokásait meg kell becsülnünk.

Avem toŕi sã preŕuim
Datini ce noi moştenim.

22.

Kis lyuk a torok, de egész falut el-
nyelhet.

Gâtlegiu-i mic dar e 'n stare
Sã 'nghită chiar un sat mare.

23.

Többet öl meg a rendetlen eszom-iszom,
mint egy kard.

Do mâncări, beŕii făr' samă,
Mai mulŕi pier ca-şi de armă.

24.

Késő a kolbászt akkor kimólni mikor el-
fogyott.

E târziu să cruți cărnațul
Când el s'a gătat eu totul.

25.

A rozsz példán nem kell himet varrni.

Nu treabă să chindisești
Pilda rea ce-o privești.

26.

Többet ront egy rozsz példa, mint husz
jó épithet.

Esemplu rău mai mult strică
Ca cât bun mulți edifică.

27.

A hizelgő nyelv nyalva ejti a sebet.

Gura cea linguşitoare
Te rănceste de te doare.

Adalbert Pituc.

ALEXANDRU PETŐFI.

I.

Sus măghiare!

(Talpra magyar! — Resunetul popular al măghiarilor din anul 1848.)

Sus măghiare, țara-ti strigă!

Azi ori nici când la dovezi!

Liberi să fim ori sclavi iarăși?

Asta s'o considerezi!

P'al ungurilor Zău mare

Ne jurăm,

Jurăm, că mai mult noi jug slav

Nu purtăm!

Robi am fost noi păn'acuma,

Moșii 'n morminți ne plângeau,

Cari de veci în asta țară

Liberi trăceau și mureau!

P'al ungurilor Zău mare

Ne jurăm,

Jurăm, că mai mult noi jug slav

Nu purtăm!

Tras-impins, venetic, scârnav

E cel ce azi nu ști mori!

Care pentru țară sânge

Nu cutează a jertfi!

P'al ungurilor Zău mare

Ne jurăm,

Jurăm, că mai mult noi jug slav
Nu purtăm!

Decât lanțul e mai mândră

Spada, ce-i un ornament!

Stăm dar ferecați în lanțuri?

Trăge-ți spada la moment!

P'al ungurilor Zău mare

Ne jurăm,

Jurăm, că mai mult noi jug slav

Nu purtăm.

Fi-va ginta noastră scumpă

Glorioasă ca 'ntrecut!

Haida-ți să-i spălăm rușinea

Ce vrășmașii i-au făcut!

P'al ungurilor Zău mare

Ne jurăm,

Jurăm, că mai mult noi jug slav

Nu purtăm.

Și-or veni l'a noastre groape

Strănepoții a să boci,

Și între adorări curate

Cu dor sănt ni-or aminti!

P'al ungurilor Zău mare

Ne jurăm,

Jurăm, că mai mult noi jug slav

Nu purtăm!

II.

Visez zile fioroase . . .

(Véres napokról á' modom . . .)

Visez zile fioroase.
Ce lumea vor termina;
Și pe vechile-i ruine
Lume nouă s'a crea.

Ale luptelor trompete
De-ar suna, ah, de-ar suna!
Sufletul meu sbuciumat cum
La bătălii m'ar chiema!

Cu ce râvnă p'un murg sprinten
Cu trufie ași sări!

Și 'ntre croi cu foc mare
A mă lupta cum ași ști!

Dacă îmi vor tăia pieptul,
Fi-va cine-l va lega!
Plin de rane când jăce-voiu,
Am cine m' resfăția.

În robie deportat eu
Când în temnițe oi-jăcea,
Al ei doi luceaferi mândri
Și-acolo m'or mângăiea.

Și dacă cumva mo'i stânge
Cu ori ce soiu de moarte eu,
Fi va cine ca să spele
De sânge și trupul meu!

Adalbert Pituc.

CHESTIA EVREASCĂ LA NOI ȘI ROMÂNII DIN UNGARIA*).

Nu e lucru nou să vezi pe un om compătîmind cu suferințele celor apăsați de alții măcar că la rîndul lui nu lipsește și el de a apăsa pe cei ce sînt aflați sub puterea lui.

Tot astfel fac patrioții noștri: Protestează și par a pricepe, că nu trebuie ca o nație să fie apăsată de alta, când e vorba de Transilvania și Ungaria; dar nu pricep că și lor li se cere să nu prigonească și apese aici în țară pe străini, începînd de la evrei și sfîrșînd cu Turcii și Tătarii din Dobrogia, pe care nici pînă astăzi nu se îndură să-i facă a intra sub legea comună.

Nu numai că în fapte se poartă altfel aici de cum cor Ungurilor să se poarte dincolo, dar socot încă mai mult se așteaptă de Evrei din țară să nu protesteze contra nedreptăților ce sufăr aci, pe cînd protestarea Românilor de peste munți contra ungarilor li se pare dreptă, sfîntă, croică.

Românii caută să ș câștige simpatia Europei pentru chestia asupriților de peste munți, dar să miră dacă evreii de aici? d. Bloch, rabinul, în numele mai multor (?) protestează cîtră deputații italieni, arătîndu-le că și Românii să poartă ungrește ca străinii din țară!

Se miră dacă chiar Ungurii sau Grig. Moldovan, un român maghiarofil, le scoate Românilor ochii cu modul cum tractează pe evreii din țară.

Noi am spus de mult: Faceți dreptate în țară, dacă nu voți să vi-se arunce în obraz, că faceți gură, dar în fond nu sînteți mai buni decît așa zișii „Huni barbari.“ (?)

Barbară e burghezimea ungurească, după cum barbară e și a noastră, dovadă că și una și alta împușcă pe țărani, cînd protestează pentru drepturile lor și calcă în picioare legile, cînd se vede amonințată de proletariatul, care începe ași înțelege rolul lui istoric. (??)

Curios ne pare, că pînă și »Lupta« să facă parte din corul indignați-

*) Extra din »Lumea noua« din 17 Ianuarie.

lor! »Lupta« caro odinioară pricepea altfel lucrul!

Noi recunoaştem că Evreii sînt prigonîti, dovadă: greutatea ce se pune la votarea împămîntenirilor lor, isgonirea din şcolile publice a copiilor de Evrei, ai căror părinţi plătesc dările din care acele şcoli se ţin; dovadă chiar prigonirea contra cărciumarilor Evrei de pela sate, deşi cei creştini îs tot atît de pungăşi şi jăcaşi cel puţin ca şi cei tăeţi împrejur.

Deslegarea, ce se impune de interesul bine înţales al ţărei, şi care n'ar trebui să aşteptăm să ni se impune din afară cu mult mai mare tărie decît la congresul din Berlin, e după noi votul universal pentru Români şi pentru toţi străini născuţi şi crescuţi în România, şi cari au renunţat la orice protecţie străină şi înainte de toate la desfiinţarea infamei legi de expulzare.

Zicem că votul universal e legat (?) de această chestie, căci altfel ar fi primjdie să nu capete prea mare putere politică burghezimea evreiască.

Prin votul universal se taie ghiarele atît burghezimei române cît şi celei evreeşti şi muncitorimea fără deosebire de naţie şi religie va ajunge stăpâna ţărei.

I. Nădejde.

BIBLIOGRAFIE.

Lazăr Şăineanu: *Basmelor române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice. Studiu comparativ. Operă premiată şi tipărită de academia română. Bucureşti, Lito-ti. pografia Carol Göbl, 1895. Op monumental, vom reveni.*

Jancsó Benedek: *Szabadtóg harcunk és dékoromán történekek.* Budapest, Lampe Robert (Vodianer F. és fia). 1895. Preţ 2 fl 50 cr.

Convorbiri Literare, numărul 3 (ma-tie). — Sumar: V. Alexandri, din 1867 şi 1863. Georgie Tăuşan: *Degenerescenţa.* — Duiliu Zamfirescu: *Viaţa la ţara* — (român). Mihail Dragomirescu: *Causlitatea în operele de artă.* N. Basilescu: Ad

Lesbiam. (După Catullus). H. Ibsen: *Copilul Eyolf* (ăramă). D. Evcotceanu: *Cronica literară. Revista publicăştinilor.* Abon. pē an 40 lei.

POSTA REDACŢIUNEI

G. Raiu. În numărul oamitor sē va pu lica.

C. Piteşti (Romania). S'a espedat. Felicitările noastre.

N. O. Bucureşti. Strada sfinţilor Apostoli 28. La vară.

M. N. Galaţi. Alesandru Rad? Nimic mēi sigur. Aşteptaţi numai, il veţi cunoaşte.

N. G. Braşov. Ar trebui reclamat. Vē putem asigura, că n'ē sosit.

A. Bucureşti. Nu sē află în Cluj. A călătorit spre Bucureşti. Doamne fereşte. În numele nostru nu poate vorbi.

ÎNŞTIINŢARE.

Ungaria pē an 6 florini.

Pē jumătate de an 3 florini.

Pentru România şi străinătate:

Pe an 20 franci.

Pe 1/2 an 10 franci.

Administraţiunea.

Cuprinsul Scrisori deschisē cātră V. A. Urechea, preşedintele ligei culturale. Cuvintelo române împrumutate de limba magiară. În chestiunea „Heimatlosatului“ şi a „Dublei naţionalitaţi.“ Date medicale din Epoca Arpadionilor. Copilul în credinţa poporală ungurească. Din posesiile lui Vörösmarty. Proverbo maghiaro. Alexandru Petöfi. Chestia evrească la noi şi Românii din Ungaria. Bibliografie. Posta Redacţiunei. Înştiinţare.